

Lisa 9. DP eskiisi ja KSH aruande eelnõu avaliku arutelu (2013) protokoll.

Kuivõrd seda avalikustamise osa täideti toonase aruande põhjal, siis on tänases seisus (2017) vaja arvestada, et KSH aruanne on ajakohastunud (vt ka KSH lisa 11). Seda peab arvestama, tutvudes lisadega 7-10 ja ptk 7.1 ja 7.2, mida ei ole ajakohastatud eraldi, kuna tegemist on toonase avalikustamise ja selle järgse infoga, mis peab käesoleva töö koostaja hinnangul säilima muutmata kujul.

Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala DP eskiisi ja KSH aruande eelnõu avaliku arutelu protokoll

16. september 2013. a
Taevaskoja külakeskuse saalis

Arutelu algus kell 16:00, lõpp kell 18:20.

Arutelu juhatas: Elar Põldvere (OÜ Alkranel, keskkonnaekspert).

Osalejad: arutelul osales 45 inimest (osalenute nimekirja järgi). Osalenute nimekirja saadetakse (2014. a) eraldiseisvalt kohalikele omavalitsustele ja Keskkonnaametile (vald@vkuuste.ee, info@polva.ee ja polva@keskkonnaamet.ee), tulenevalt eraisikute andmete kaitse tagamisest. Vastava info saatis OÜ IBUN (strateegilise planeerimisdokumendi koostaja) e-kirjaga.

Päevakord:

1. Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala DP eskiisi ja KSH aruande eelnõu tutvustamine (Elar Põldvere (KSH aruande eelnõu osas) ja Terko Veensalu (DP eskiisi osas; OÜ IBUN, planeerija)) ning juba saabunud kirjalike seisukohtade ülevaade ja edasiste perspektiivide üldtutvustus.
2. Küsimused ja kommentaarid - järgnevalt on esitatud olulisemad arutelu käigus esitatud küsimused ja kommentaarid (üles tähendatud lindistuse (säilitatud OÜ Alkranel poolt) ja arutelul tehtud märkmete põhjal (loetavuse tagamiseks on esitatut korrigeeritud ja lühendatud, kõnelejate poolt toodud põhimõtteid siiski muutmata)).

I Elar Põldvere: Milline on Keskkonnaameti seisukoht?

Rein Kalle (Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni keskkonnakasutuse juhtivspetsialist): Kõigepealt suur tänu hinnangu koostajatele. Sellest kõigest on meile kõigile palju abi. Need mõtted on olnud üsnagi sarnased kui Teilgi. Need mõtted on veel lõpuni mõtlemata ka veel praegu. Ka meilgi oli seisukohti erinevaid. Arvestades lisaks kalade liikumise võimaldamisele ka maastikukaitseala tulevikku laiemalt ja see otsus, mis me praegu teeme jääb väga pikaks ajaks. Meie esialgne seisukoht on paisjärv alla lasta, kuid seda otsust ei tohi teha kiirustades. Mure kohaks jäi näiteks see muda küsimus, kuid laias laastus kaitsealale annaks rohkem juurde see, kui paisjärve alla laseksime.

II Kalle Kroon (MTÜ Hõrnas juhataja): Enne paisjärve oli vaadeldavas piirkonnas mäestiku karestiku oja, millist teist Eestis ei leidu. Paisjärve rajamisega jäi akadeemik Hans Trassi andmetel kas osaliselt või tervenisti vee alla 28 liivakaljut. Nende paljandite kohal paiknes 30 haruldase taimeliigi kasvukohad. Kalastiku poole pealt on kivised elupaigad jõeforellile ja harjusele kasvu- ja kudealadena esmatähtsad, mida

rohkem on jões kivi, seda paremad on kalamaimude varjetingimused ja suurem tõenäosus ellu jääda. Minu seisukoht on, et paisjärv tuleks alla lasta.

- III **Lennart Liba (Vastse-Kuuste Vallavalitsus vallavanem):** Vastse-Kuuste Vallavalitsus ja –volikogu ei ole tänaseks paisu saatuse osas veel oma seisukohta kujundanud, kuid me teeme seda kindlasti. Oluline on arvestada asjaolu, et tegemist on populaarse turismipiirkonnaga, mis pakub võimalusi kõikidele vanusegruppidele. Seejuures on oluline roll ka paisjärvel liikuv alusel, millega on võimalik piirkonna loodust nautida ka inimestel, kes matkaradu ei saa kasutada. Lisaks on oluline, et hetkel on Koorvere sillast Kiidjärveni kulgeva jõelõigu kaldad võsastunud ja kunagisi luhahainamaasid enam ei eksisteeri. Seega isegi kui pais maha võetakse, ei hakka ilmselt ala kunagi nägema välja selline, milline ta enne paisjärve rajamist oli. Minu ettepanek oleks vaadata asju laiemalt ja mitte kiirustades langetada otsust pais lammutada. Tasub kaaluda ka teisi variante – selle üle tuleb mõelda rahulikult!
- IV **Andres Sepp (RMK Põlvamaa metskonna metsaülem):** Kuna tegemist on kaitsealaga, siis metsamajandustegevust piirkonnas ei toimu. RMK ülesanne on eelkõige matkajate suunamine ja informeerimine. RMK ootab Saesaare paisu saatuse kohta tehtavat otsust, mille alusel hakata korraldama vastavaid vajalikke töid.
- V **Tiiu – Mai McCurty (Kiidjärve küla elanik):** Algselt on tegemist olnud jõega, millele paisu rajamine tekitas paisjärve. Paisjärve mõju ulatub Kiidjärve veskini, seejuures kahjustavad kevadised suurveed, mis ei pääse piisavalt kiiresti Saesaare paisust läbi muinsuskaitse all olevat veskihoonet.

Elar Põldvere: Antud temaatikat oleme käsitlenud nii KSH aruandes kui ka veskiomanikuga toimunud otseses kirjavahetuses. Sisuliselt on Kiidjärve paisul kaks teemat: alumise bjefi veetase, mille reguleerimise osas oleme KSHs näinud ette leevendavad meetmed ja ülemise bjefi veetase (põhjustab samuti üleujutusi veskihoone maaüksusel), mille reguleerimise osas peavad vastavad abinõud kasutusele võtma Kiidjärve paisu omanikud.

Arvo Järvet (MTÜ Eesti Veeühingu esimees): 2007. a koostas Saesaare hüdroelektrijaama vee erikasutuse jätkamise keskkonnamõju hindamise aruande, milles tõin välja, et suurvee ajal tuleks Saesaare paisjärve veetasel alandada 0,5 m. Selliselt ei tekiks probleemi suurvee läbilaskmisega ega põhjustataks üleujutusi Kiidjärve veski maa-alal.

- VI **Raivo Sihver (ajalehe „Koit“ ajakirjanik):** KSH aruandes toodud tegevusvariantide hinnangulised maksumused on väga ebatäpsed. Näiteks Leevi jõe ehitatava kalapääsu maksumus on üle 2,7 miljoni euro, seejuures toimub ehitustegevus kaks aastat. Minu hinnangul võib Saesaare paisjärve likvideerimise maksumus küündida 10 miljoni euroni.

Elar Põldvere: Tegemist on hinnanguliste maksumustega. Tegelik töö hind sõltub juba konkreetsest lahendusest, hetke majandusseisust jm asjaoludest. Käesoleval hetkel ei ole võimalik prognoosida, milliseks kujuneb tööde lõppmaksumus. Samas kui ei oleks üldse aruandes maksumusi, oleks veelgi raskem lahendusi omavahel võrrelda.

Paul Hunt (MTÜ Tartu Üliõpilaste Looduskaitseringi juhatuse liige): Juhin tähelepanu, et kärestiku taastamine ei tähenda, et kogu mainitud 6 km lõik tuleb kopaga rajada. Peale paisjärve alla laskmist leiab jõgi endale ise sāngi ning inimese abi vajadus võib seejuures osutuda minimaalseks.

- VII **Levo Tohva (OÜ Matkajuht matkajuht):** Kas on teada ajaloolisi Ahja jõe hüdroloogilisi andmeid (vooluhulk, veetase jms) paisjärve rajamise eelsest perioodist? Nende alusel saaks hinnata, milliseks kujuneb jõe veerežiim olukorras kui pais alla lastakse.

Elar Põldvere: Ajaloolisi andmeid me kogusime, kuid nii täpseks me oma töös ei läinud. Selge on see, et kärestikulistel jõelõikudel on veetase suhteliselt madal.

Arvo Järvet: Käesoleva detailplaneeringu üheks eesmärgiks on kalapääsu lahenduse leidmine. Kui aga leitakse, et toimuvat kalapääsulahendust ei eksisteeri, alles siis saab hakata rääkima paisjärve likvideerimisest. Samas tuleb likvideerimise kohta koostada eraldi KMH, kus tuleb juba käsitleda detailsemalt mõjusid, sh hüdroloogilist režiimi.

- VIII **Lea Saar (MTÜ Lõuna-Eesti Kalastajate Klubi juhatuse liige):** Kuna tegemist on Natura 2000 aladega ja Ahja jões elutsevad Natura 2000 liigid, siis tuleb pöörata peamine tähelepanu kaladele. Kui kalade elutingimuste parendamiseks otsustatakse paisjärv alla lasta tuleb veematkajatel ja turismiteenuste pakkujatel uue olukorraga kohaneda. Jõe taastamisel on võimalik matkaradu kujundada ka praegu vee all olevate paljandite juurde. See omakorda aitab tõenäoliselt hajutada Suur- ja Väike-Taevaskoja külastuskoormust.

Levo Tohva: Kuigi kalad on tähtsad, tuleb siiski vaadelda ka sotsiaal-majanduslikku olukorda. Kui otsustatakse pais alla lasta ja selgub, et paisjärve likvideerimise järgselt on jõe veerežiim selline, mis lubab jõge veematkajatel kasutada vaid paaril-kolmel nädalal aastas, siis avaldab see olulist mõju kohalikele turismiteenuste pakkujatele. Taevaskojas on noortelaager, puhkekeskus, puhkemaja ja lähisteles jäävad Valgemetsa laagrid. Veeturism toob siia piirkonda 3000-5000 inimest kuus, kes jäävad siia rohkemaks kui üheks päevaks. Seega on oluline arvestada paisjärve alla laskmisega ka kohalikele ettevõtlikele (sh kaudselt mõjutatud bensiinijaamad, kauplused jms) kaasnevate mõjudega.

Elar Põldvere: Kuna tegemist on kaitsealaga, siis on oluline teada, kas Keskkonnaameti jaoks on mõni pakutud kalapääsulahendus vastu võetav. Kui mitte, siis tekib olukord, kus ilmselt kohalikel tuleb leppida ja kohaneda olukorraga, kus paisjärv likvideeritakse.

Raivo Sihver: Oluline on ka asjaolu, et kui paisjärv alla lastakse ja tekib mitmeks aastaks „kuumaastik“, siis kasvab Suur- ja Väike - Taevaskoja külastuskoormus hüppeliselt ja seda nende tõttu, kes tulevad vaatama uut olukorda.

Jaanus Pulles (Taevaskoja küla elanik): Minu kogemustele tuginedes on „kuumaastiku“ tekke hirm ülevõimendatud. Saesaare paisjärv paikneb Ahja jõe suure languga lõigus, millel on järsud kaldad. Saesaare paisu on ajalooliselt varemgi alla lastud. Seejuures muutus vee alt vabanenud pinnas loetud päevadega kuivaks. Seega saab ilmselt „kuumaastiku“ kadumine toimuma kiiremini kui kardetakse. Lisaks

veematkajate poole pealt on paisjärve likvideerimise käigus võimalik kujundada ka rahulikuma veevooluga piirkondi ja seeläbi turismipiirkonda laiendada.

Katrin Peil (Vastse-Kuuste Vallavolikogu haridus-, kultuuri- ja noorsookomisjoni esimees): Olen näinud olukorda, kus paisjärv oli alla lastud. Kärestikud algasid juba Kiidjärvelt. Paisjärve alla laskmisega kaasnev „kuumaastik“ muutus haljendavaks ja inimest kandvaks kiiresti. Mina pooldan paisjärve alla laskmist!

Elar Põldvere: Tollal võis siiski olla paisjärv nii-öelda poolenisti alla lastud. Senini ei ole saanud ühtegi kindlat väidet, mis kinnitaks lõplikult, milline veetase siis oli.

Paul Hunt: Geoloogilises mõttes on paisjärve alune Ahja jõe lõik kärestikuline, mis iseenesest on väärtuslik elupaik. Leian, et kärestiku mittetaastamine lähtuvalt asjaolust, et kanuudega ei saa siis enam sõita ei ole argument. Kärestikulist jõelõiku on võimalik läbida muude veesõidukitega ja kanuumatkade jaoks on Eestis küllaldaselt teisi piirkondi.

Hillar Irvies (MTÜ Spordiühing Ekstreempark juhataja): Käin ise paatidega kärestike peal sõitmas. Reaalne näide, et peale paisjärve alla laskmist taastus jõe kärestikuline režiim väga kiiresti (paari nädalaga) leidis aset aasta või kaks tagasi Jägala jõel, kus paisu remondi ajaks lasti veetase alla. Lisaks on tänasel päeval palju rohkem ja ka huvitavamaid võimalusi veematkade korraldamiseks kui seda on kanuu ning seejuures on võimalik kasutada kärestikulisi jõelõike. Väidan, et kärestiku taastamisega võivad rekreatiivsed võimalused kordades suureneda.

IX **Viktor Lõhmus (Muinsuskaitseameti vaneminspektor):** Kuigi Saesaare HEJ ja pais ei ole muinsuskaitse all on siiski oluline säilitada ajalooliselt inimeste poolt rajatud objekte. Teisisõnu inimeste loodud keskkond on samuti midagi väärt ning ei tasu otsuseid teha vaid elustikust lähtuvalt.

X **Paul Hunt:** Juhin tähelepanu sellele, et kui Saesaarele rajatakse kalapääs, siis tegelikult ei ole see kalastiku jaoks probleemi lahendamine vaid selle peitmine. Kalad pääsevad pääsust küll üles, kuid neil ei ole sealt kuhugi edasi minna (puuduvad sobilikud elupaigad) ja võivad hoopis turbiinisesse sattudes hukkuda. Sellest vaatenurgast on tegemist pigem ökoloogilise lõksuga. Seega meie seisukoht on, et jõgi tuleks teha läbitavaks kogu ulatuses. Siinjuures on oluline, et Saesaare paisjärv on pikk ja vee liikumine järves on normaaltingimustes aeglane, mis võib omakorda saada takistuseks kalade rände.

Kalle Kroon: Toetan eelkõnelejat. Siinjuures ongi oluline, et kalad pääsevad üles ja teatud liigid saavad ka läbi paisjärve edasi liikuda, kuid piirkonnas olulised liigid nagu jõeforell ja harjus vajavad hoopis teisi tingimusi kui paisjärv neile pakub.

XI **Liivi Inno (Keskkonnainspektiooni juhtivinspektor):** Juhin tähelepanu, et paisu alla laskmisega saame luua tingimused kalade liikumiseks 6 km jõelõigul kuni Kiidjärve paisuni. Samas kui Kiidjärve paisule kalapääsu mingitel põhjustel (nt muinsuskaitselistel) ei rajata, ei saa kalad sealt edasi liikuda ja Saesaare paisu likvideerimiseks kulutatud suured rahasummad hakkavad nõ teenima vaid 6 km jõelõiku. Tegelikult on vajalik taastada kalade vabapääs kuni lähteni.

Elar Põldvere: Lisaks veel seadusest tulenev kohustus rajada kalapääs Saesaarele.

Paul Hunt: Arvan, et see terviklik 6 km lõik on peale kärestiku taastamist veeelustiku elupaigana sama väärtuslik kui kogu ülejäänud jõgi.

- XII **Jan Niilo (AS-i Generaator juhataja):** Kuna erinevate lahenduste maksumused on suured, siis tuleb kindlasti vältida kiirustades otsuse tegemist. Lisaks sätestab *Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020* hüdroenergeetika osas 30 GWh toodangut aastas, mis ei ole tänases olukorras tagatud.

Paul Hunt: Viimastel aastatel on Eestis hakatud aru saama, et hüdroenergia ei ole nii „roheline“ energialiik, kui seda hetkel kehtiv *Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020* ette näeb.

- XIII **Jaanus Pulles:** Sain aru, et hetkel on väljastatud kaks erinevat vee erikasutusluba, mis reguleerivad erinevaid teemasid: üks RMK-le, mis reguleerib paisutustaseme temaatikat ja teine AS-le Generaator elektrienergia tootmiseks.

Rein Kalle: Hetkel on väljastatud tõesti kaks luba kahele maaomanikule, kuid need load on identsed, v.a asjaolu, et RMK loas ei ole määratletud elektritootmist puudutavaid tingimusi.

- XIV **Arvo Järvet:** Vooluveekogude korrastamise, kalapääsude rajamise jt sarnaste projektide rahastamine toimub Eestis vastavalt 2015. aastani kehtiva veemajanduskava meetmekavale. Hetkel on alanud järgmise perioodi veemajanduse planeerimine, millega kavandatakse rahade jaotamine Euroopa Liidu järgmise eelarve perioodi lõpuni ehk aastani 2021. Kuna Saesaare lahenduste puhul on tegemist mahukate investeringutega, siis on loogiline, et Saesaare projekt leiab kajastamist uues meetmekavas. Seega parimal juhul saaks projekt teostatud käesoleva kümnendi lõpuks või järgmise kümnendi alguseks ning ei ole põhjust eeldada, et projekt võiks käiku minna lähiaastatel.

- XV **Katrin Peil:** Kas sõltumata sellest millise lahenduse kasuks otsustatakse viiakse enne projekteerimist läbi vajalikud uuringud, et tagada parim lahendus?

Elar Põldvere: Tõenäoliselt küll. Olemasoleva liigveelaskme remondiks on juba praegu RMK tellinud paisjärve põhja uuringud liigveelaskme lähialal.

- XVI **Jaanus Pulles:** Kas tänase koosoleku ajal välja öeldud kohaliku kogukonna seisukohast piisab või on tarvis veel täiendavalt kogukonna poolset seisukohta?

Elar Põldvere: Kohaliku kogukonna seisukoha paluksin esitada kohalikule omavalitsusele, kuna KOV menetleb detailplaneeringut. Kui kohalik kogukond leiab, et on vajalik pöörduda ka KSH koostajate või Keskkonnaameti poole, siis on võimalus selleks olemas.

- XVII **Paul Hunt:** Kui otsustatakse ikkagi paisjärv likvideerida, siis tasuks kaaluda olemasoleva HEJ hoonete baasil hüdroenergiamuuseumi tegemist.

Protokollilise kokkuvõtte avalikust arutelust koostasid:

Tanel Esperk
OÜ Alkranel keskkonnaspetsialist

Elar Põldvere
OÜ Alkranel keskkonnaekspert